

TÜRKİYE VE SİVAS'TA YATIRIM-KOBİ TEŞVİKLERİNİN GELİŞİMİ

Adem ÜZÜMCÜ ve Adem DOĞAN

Cumhuriyet Üniversitesi, İİBF İktisat Bölümü

Özet

Yatırım teşvikleri, ekonomiye doğrudan enjekte edilebilen ve bölgesel dengesizliğin giderilmesinde katkı sağlayabilen önemli kamusal politika araçlarından biridir. Yatırım teşviklerinin etkinliğini artırabilmek, esnek bir yatırım teşvik sistemiyle mümkündür. Bu çalışmada, önce Türkiye genelinde özel sektör yatırım ve Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelere (KOBİ) yönelik teşvikler çeşitli açılardan incelenmiş, daha sonra da Türkiye'nin görece geri kalmış bir ili olan Sivas'ta yatırım ve KOBİ teşviklerinin gelişimi üzerinde durulmuştur. Türkiye genelinde teşviklerin büyük ölçüde gelişmiş yörelere gittiği görülmüş ve Sivas ilinin ekonomik açıdan gelişimi için daha yoğun bir teşvike gereksinim duyduğu -son yıllarda teşviklerden yararlanma düzeyi artmakla birlikte- sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Yatırım Teşvikleri, KOBİ Teşvikleri, Bölgesel Dengesizlikler, Gerikalmış Yöre

Abstract

Investment Incentives in Turkey And The Development Of Investment Incentives In Sivas

Investment incentives are important instruments of public policy because being directly injected into the economy they can contribute to the removal of regional imbalances. The efficiency of investment incentives can be increased by a flexible system. In this paper, first incentives for private sector and Small and Medium Scale Enterprises (SME) in Turkey have been analyzed in terms of different points of view and then the course of incentives used by SME for investment in Sivas, a relatively underdeveloped province, has been reviewed. It has been seen that the incentives in Turkey have been mostly used by developed regions. Hence, it has been concluded that, though its share increased in recent years, the economic development of Sivas province requires more intensive investment incentives.

Keywords: Investment Incentives, SME's Incentives, Regional Imbalances, Underdeveloped Province

JEL Sınıflaması: E 22, E 62.

1.Giriş

Ülkelerin izledikleri ekonomi politikalarında teşvik sisteminin önemli bir yeri bulunmaktadır. Küreselleşmenin ülkeleri birbirine bağımlı kıldığı bir dünyada bir ülke ekonomisinde dengeli gelişmenin sağlanabilmesi, kısa dönemde değişebilen, esnek, çok amaçlı ve çok amaçlı bir teşvik sistemini gerekli kılmaktadır. Teşvikler, diğer kamusal politikalardan farklı olarak ekonomiye doğrudan

aktarılabilmekte ve kısa sürede sonuç alınabilmektedir. Hızlı tepki alma imkanı, teşvik uygulamalarının oldukça geniş bir alanda kullanılmasını sağlamaktadır.

Ülkemizde teşvik sistemi bölgesel önceliklere dayandırılmakla birlikte, eğitim, sağlık ve alt yapı yatırımları gibi sosyal amaçlı yatırımları da destekleyebilecek biçimde sektörel ayrıma tabi tutulmaktadır. Bu amaçla geliştirilen ve özel önem taşıyan sektör tanımı dışında herhangi bir sektöre ayrıcalıklı destek sağlanmamaktadır. Destek sisteminde özel kesime kaynak aktarımı niteliği taşıyan ve kamuoyunda tepki yaratan nakit destekler yürürlükten kaldırılmış, yerine piyasa mekanizmasına göre belirlenen tüm yatırım konularının vergi muafiyet ve istisnaları yolu ile desteklendiği bir sisteme geçilmiştir. Bununla birlikte genel teşvik sisteminin KOBİ'ler ile geri kalmış yörelerin ihtiyaçlarını karşılamada yetersiz kaldığı göz önüne alınarak, söz konusu alanlara yönelik uluslararası anlaşmalar ve yıllık programlara uygun sistemler geliştirilmiştir.

Yöntem

Bu çalışmada ilk olarak ayrıntılara girilmeden yatırım teşviklerinin amacı ve türlerine değinilmiş, daha sonra da Türkiye genelinde ve Sivas ili bazında özel sektör yatırım ve KOBİ teşviklerinin çeşitli açılardan gelişimi üzerinde durulmuştur. Yatırım ve KOBİ teşviklerinin Türkiye geneli bağlamında; öncelikle tarihsel gelişimi verilmiş, daha sonra da söz konusu teşviklerin mahiyet, sektör, bölgeler ve yöreler itibariyle dağılımı istatistiki veriler yardımıyla incelenmiştir. Önemine bağlı olarak Kalkınmada Öncelikli Yörelerde (KÖY) söz konusu teşviklerin gelişimine de değinilmiş, ardından KÖY'lerden biri olan Sivas ilinde yatırım ve KOBİ teşviklerinin gelişimine daha ayrıntılı bir biçimde yer verilmiştir.

2. Teşvikler: Tanımı, Amacı ve Türleri

2.1. Tanımı

Ekonomik yazında “teşvik” kavramı, belirli ekonomik faaliyetlerin diğerlerine oranla daha fazla ve hızlı gelişmesini sağlamak amacıyla, kamu tarafından çeşitli yöntemlerle verilen maddi ve/veya maddi olmayan destek, yardım ve özendirme olarak tanımlanmaktadır. Buna bağlı olarak, tam rekabetçi özel sektör tarafından teklif edilen fiyatlardan daha düşük düzeyde mal ve hizmetlerin tüketiciler tarafından satın alınmasına imkan veren veya üreticilerin gelirlerini bu müdahaleler olmadan kazanabilecekleri düzeyin daha üstüne yükselten devlet destekleri teşvik olarak tanımlanabilmektedir.(Küçükler, 2000: 136)

2.2. Amacı

Teşvikler, son yıllarda gerileyen sektörlerin rekabetçi yapılarını tekrar kazanmalarında, konjonktürel dalgalanmaların etkilerini gidermede ve gelişmekte olan ülkelerde sanayileşme stratejisinin bir parçası olarak yatırım ve ihracatın özendirilmesinde sıkça kullanılmaktadır. Ayrıca, geri kalmış yörelerdeki ekonomik dengesizliğin giderilmesi ve gelir dağılımının düzeltilmesi amacıyla da başvurulan

ekonomi politikası araçlarıdır. Bu çalışmada daha çok, teşviklerin bölgesel dengesizliği giderme fonksiyonu üzerinde yoğunlaşmıştır.

Türkiye’de yatırımların teşviki, Kalkınma Planları ve Yıllık Programlar doğrultusunda, hazırlanan mevzuatla yürütülmektedir. Bu çerçevede (1), “*Teşvik politikalarının, yeni istihdam imkanlarını geliştirecek, KOBİ’leri destekleyecek, kalkınmada öncelikli yörelerin gelişmesine ve teknolojik ilerlemeye katkıda bulunacak ve Gümrük Birliği’nin gerektirdiği rekabete uyumu sağlayacak şekilde uygulanması*” hedeflenmektedir.

Ayrıca, KOBİ’lerin kullandıkları kredilerin toplam krediler içindeki payını artırmaya yönelik çalışmalar yapılacağı, mevcut sistemin kredi olanaklarının geliştirileceği de vurgulanmıştır (2). KOBİ’lerin, devlet yardımları yanında bilgiye erişimin ve sermaye temininin kolaylaştırılması ve bürokrasinin azaltılması yoluyla desteklenmesine devam edileceği belirtilmektedir.

2.3. Türleri:

Öncelikle belirtmek gerekir ki; teşvik belgesi almanın hazineden nakit para alma ile eşdeğer görülmesi yanlış bir kanıdır. KOBİ kredileri ve az gelişmiş yörelerde yarım kalmış yatırımlara yönelik krediler dışında, teşvik önlemlerinin asıl olarak vergisel nitelikte olduğu görülmektedir. 1994’e kadar çeşitli biçimlerde uygulanan fon kaynaklı kredi, vb nakit teşvikler; gerek uluslararası yükümlülüklerimiz ve gerekse Hazinesinin nakit olanakları nedeniyle uygulamadan kaldırılmıştır (Coşkun, 1999: 46). Türkiye’de yatırımların teşviki genel olarak Hazine Müsteşarlığı’ndan alınacak “teşvik belgesi”ne bağlanmıştır. Ancak teşvik belgesi olmadan da bazı teşviklerden yararlanmak mümkündür (Coşkun, 1999: 53)

Belgeli yatırım teşvik türleri arasında; vergi, resim ve harç istisnası; gümrük vergisi ve toplu konut fonu istisnası; ithal ve yerli makine ve teçhizat KDV istisnası; yatırım indirimi; bedelsiz yatırım yeri tahsisi; işlemlerde vergi, resim harç istisnası; enerji bedeli indirimi; bölgesel gelişmeye yönelik fondan kredi tahsisi gibi teşvikler yer almaktadır. Teşvik belgesi alma şartı bulunmayan teşvik türleri arasında ise; bina-inşaat harcı istisnası; 4325 sayılı kanunun getirdiği bazı teşvikler ve yarım kalmış yatırımlara yönelik krediler bulunmaktadır.

Görüldüğü gibi, yatırım teşvik belgesi almadan da ülkemizde yatırım özendirilmelerinden yararlanma olanağı bulunmaktadır. Ancak, yatırım teşvik belgesi sahibi bir yatırımcının belgesiz bir yatırımcıya göre en azından psikolojik olarak finansal kurumlar karşısında daha güçlü konumda olacağı açıktır.

Küçük ve Orta Boy İşletmeler (KOBİ) sağladıkları ekonomik katkılar nedeniyle günümüz ekonomi politikalarının dolayısıyla teşvik politikalarının önemli bir unsuru haline gelmişlerdir. Hemen her ülke kalkınma politikalarında KOBİ’lere geniş yer vermektedir. Türkiye’de KOBİ’lerin teşviki, mevzuattaki yerini 16 Ekim 1996’da çıkan KOBİ teşvik kararname ile almıştır. KOBİ’ler için daha önce belirtilen

vergisel teşviklerin yanı sıra düşük faizli kredi şeklinde teşvikler de sağlanmıştır. KOBİ kapsamına giren yatırımcıların, buldukları yerin Halk Bankası şubesine başvurmaları gerekmektedir. Teşvik belgesi için Hazine Müsteşarlığı'na müracaat yatırımcı adına Halk Bankası'na yapılmaktadır (3). Böylece küçük ve orta boy yatırımcılara önemli bir kolaylık sağlanmaktadır. KOBİ'ler için makine ve teçhizat ile hammadde alımlarının desteklenmesi amacıyla teşvik belgesi düzenlenmektedir (Dilic ve Duran, 1998: 69).

Ayrıca, deprem sonucunda afet bölgesinde ekonomik ve ticari durumu sekteye uğrayan firmaların ekonomiye kazandırılması hususunda bölgeye yönelik hazırlanan teşvik paketi bağlamında (4), teşvik belgesine dayalı olarak yatırım yapan ve afetten etkilenen yatırımların mevcut haliyle tamamlanmış sayılarak teşvik belgelerine tamamlama vizelerinin yapılması ve böylece yürürlükteki mevzuatın kısıtlayıcı hükümlerinin aşılması, talep edilmesi halinde de yürürlükteki mevzuatta bulunan kısıtlamalara tabi tutulmasızın hasarlı olan kısım için yeni teşvik belgesi düzenlenmesi olanaklı hale getirilmiştir (Serdengeçti, 2000a: 26-33).

Teşvik mevzuatındaki son değişikliklerle (5) teşvik sistemi açısından önemli bazı yenilikler getirilmiştir. Örneğin, bölgesel dengesizliği azaltma amacına yönelik olarak yatırım indirimi oranları yörelere göre ayrıştırılmış (KÖY % 100, normal yöre %60 ve gelişmiş yöreler %40), sabit yatırım tutarı 2 trilyonu aşmayan yatırım teşviklerinin verilmesinde başvuru ilin Ticaret ve Sanayi Odalarına yetki devri öngörülmüştür. (Serdengeçti, 2001: 9-15).

3. Türkiye'de Yatırım ve KOBİ Teşviklerinin Gelişimi

Bu başlık altında, Türkiye'de yatırım ve KOBİ teşviklerinin gelişimi çeşitli yönleriyle ele alınmaktadır.

3.1. Türkiye'de Yatırım ve KOBİ Teşviklerinin Tarihsel Gelişimi

Türkiye'de yatırım teşviklerinin dönemler itibariyle gelişimi 1968'den itibaren başlatılabilir. 1968-2000 döneminde yatırım teşviklerinin gelişimi Tablo 1'de görülmektedir.

Tablo 1: Yatırım Teşviklerinin Dönemler İtibariyle Gelişimi (1968-2000)*

Dönem	Belge Adedi	Teşvik Belgesi Tutarı (Milyar TL)	Teşvik Belgesi Tutarı (Milyon ABD \$)	GSMH Payı (%)
1968-1972	608	39	3.057	3,5
1973-1977	3.600	472	29.938	13,1
1978-1982*	6.530	3.555	37.693	12,5
1983-1987	9.305	37.755	54.065	16,7
1988-1992	12.465	384.477	74.690	10,0
1993-1997	19.569	11.636.393	126.916	13,5
1998-2000**	10.779	17.495.736	-	-
Toplam	62.856	29.558.427	325.359	11,5

Kaynak: Duran, 1998: 135. *1980 sonrası verileri HM ve Serdengeçti, 2000a: 37'den alınmıştır.

**31.12.2000 tarihi itibarıyla.

Tabloda görüldüğü gibi, Türkiye’de yatırım teşviklerinde ilk sıçrama 1973 sonrasında olmuştur. Bu dönemde teşvik tutarı GSMH’nin %13’ne kadar ulaşmıştır (Duran, 1998: 135). Bu gelişme takip eden dönemlerde devam etmiş, teşvik belgesi sayısı ve tutarları sürekli artmıştır. Fakat asıl artış, 1983-1987 döneminde olmuştur, bu dönemde teşvik tutarlarının GSMH’daki payı %16,7’yi bulmuştur. Dönemlerin ortalama payı (1998-2000 dönemi hariç) %11,5 düzeyinde olmuştur. Bu 32 yıllık dönemde, 62.856 belge ile 29,5 katrilyonluk teşvik verilmiştir. 1998-2000 döneminde, 17.4 katrilyonluk teşvik verilmiştir. Asya ve Rusya Krizlerinden ülkemizin etkilenmesi ve 17 Ağustos’ta yaşanan deprem nedeniyle bu dönemde verilen teşvikler yetersiz görülebilir. Fakat, uluslararası olumsuz ortam ve depremin hasar verdiği bir ekonomide bu normal karşılanabilir.

Yatırım teşviklerinin dönemsel gelişimi konusunda yukarıdaki Tablo büyük oranda fikir vermekle birlikte, 1993-2000 dönemi yatırım teşvik belgelerinin gelişiminin verilmesi daha ayrıntılı bir analiz sağlamaktadır. Aşağıdaki tablo 2’de görüldüğü gibi, bu dönemde, 31.12.2000 tarihine kadar 29.1 katrilyon liralık toplam yatırım tutarına teşvikler sağlanmış ve bu teşviklerle iki milyondan fazla kişinin istihdamı öngörülmüştür. 1994, 1998 ve 1999 yıllarında Türkiye’nin yaşadığı ekonomik kriz nedeniyle yatırım teşviklerinin önemli ölçüde azaldığı görülmektedir. Fakat 1998’de görülen azalma, 1994 ve 1999 yılına göre önemli bir boyuta ulaşmamıştır.

Tablo 2: Yıllar İtibarıyla Verilen Yatırım Teşvik Belgeleri (1993-2000)

Yıllar	Belge Adedi	Toplam Yatırım Tutarı (Milyar TL)	Sabit Yatırım Tutarı (Milyar TL)	Döviz Gereği (Milyon \$)	İhracat Taahhüdü Milyon \$	İstihdam (Kişi)
1993	3.054	563.110	528.249	10.207	2.562	498.657
1994	1.394	354.751	335.086	4.214	1.131	90.731
1995	4.953	3.438.440	3.197.128	25.892	1.117	375.517
1996	5.023	3.273.162	3.189.498	17.984	515	270.546
1997	5.144	4.006.930	3.959.292	13.308	481	335.717
1998	4.290	4.315.798	4.301.278	9.208	172	287.195
1999	2.968	4.879.366	4.878.968	6.208	11	192.831
2000	3.521	8.761.139	8.334.541	-	-	188.840
Top.	30.347	29.131.824	28.724.040	89.201	5.991	2.240.034

Kaynak: Serdengeçti, 2000a: 37 ve Hazine Müsteşarlığı. * Döviz gereği ve ihracat taahhüdü hariç, 31.12.2000 tarihi itibarıyla.

Tablo 3: KOBİ Teşviklerinin Yıllar İtibarıyla Gelişimi (1997-2000)

Yıllar	Belge Adedi	Yatırım Kredisi (Milyar TL)	İşletme Kredisi Miktarı (Milyar TL)	Toplam Tutar (Milyar TL)
1997	1.550	16.358	3.279	19.637
1998	1.171	15.577	3.856	19.434
1999	1.695	25.637	16.763	42.426
2000*	1.226	21.691	15.082	36.773
Toplam	5.642	79.263	38.980	118.270

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı. * 31.12.2000 tarihi itibarıyla.

Türkiye’de KOBİ’lere yönelik teşvikler, Ekim 1996’da başlamıştır. Tablo3’de KOBİ teşviklerinin yıllar itibarıyla gelişimi görülmektedir. Tabloda görüldüğü gibi, 1997-2000 döneminde 5642 KOBİ teşvik belgesi ile toplam 118,2 trilyonluk kredi aktarımı sağlanmıştır.

3.2. Mahiyetleri İtibarıyla Yatırım ve KOBİ Teşviklerinin Gelişimi

Aşağıdaki Tablo 4’de, 1998-2000 döneminde verilen yatırım teşvik belgelerinin yatırımın mahiyeti bakımından gelişimi görülmektedir. Tabloda görüldüğü gibi, verilen teşvikler içerisinde komple yeni yatırımlara yönelik teşvikler önemli yer tutmaktadır. 2000 yılı itibarıyla komple yeni yatırımların payı %70, tevsi (%15), yenileme (%5) ve tamamlama (%2) olmuştur.

Tablo 4: Yatırım Teşviklerinin Mahiyetleri Bakımından Gelişimi (1998-2000)

YATIRIMIN ÖZELLİĞİ	BELGE SAYISI (ADET)				SABİT YATIRIM TUTARI (TRİLYON TL)				
	1998	1999	2000*	1998	%	1999	%	2000*	%
	KOMPLE YAT.	2.739	1.794	2.069	3.018	75	3.255	67	6.168
TEVŞİ	870	619	715	569	14	855	17	1.379	16
TAMAMLAMA	54	61	70	35	1	153	3	171	2
YENİLEME	71	114	161	57	1	174	3	456	5
KALİTE DÜZELT.	17	21	22	6	-	13	-	22	-
DARBOĞAZ GİDER.	35	33	19	23	1	44	-	31	-
MODERNİZASYON	104	127	118	100	2	218	4	302	-
ENTEGRASYON	28	28	20	23	1	39	-	39	-
FİNANSAL KİRALA	364	161	319	99	2	60	1	165	2
YAP-IŞLET-DEVR.	5	7	3	76	2	68	1	25	-
TOPLAM	4.291	2.968	3.521	4.013	-	4.878	100	8.761	100

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı. * 31.12.2000 tarihi itibarıyla.

KOBİ’lere verilen kredi tahsislerinin 1997-2000 döneminde mahiyetleri itibarıyla dağılımı da Tablo 5’de görülmektedir.

Tablo 5: KOBİ Teşviklerinin Mahiyetleri Bakımından Gelişimi (1997-2000*)

Yatırımın Mahiyeti	Belge Sayısı				Sabit Yatırım Tutarı (Milyar TL)			
	1997	1998	1999	2000	1997	1998	1999	2000
DARBOĞAZ GİDER	11	35	387	457	220	603	6.993	9.156
KALİTE DÜZELTME	82	59	115	86	1.855	1.428	3.866	3.906
KOMPLE YAT.	88	200	302	168	2.302	6.540	13.659	10.257
MODERNİZASYON	126	74	90	62	2.834	1.939	3.026	2.822
TEVŞİ	1.217	786	772	379	29.592	22.218	29.515	19.053
YENİLEME	26	17	28	37	574	461	961	1.963
TOPLAM	1.550	1.171	1.195	1.226	37.376	33.189	57.978	49.086

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı web sayfası *31.12.2000 tarihi itibarıyla.

Bu dönemde verilen teşvik belgesi bakımından genelde ilk sırayı tevsi yatırımları almakta (2000 yılında darboğaz giderme daha fazla belge almıştır) bu

yatırımları 2000 yılı itibariyle komple yatırımlar ve kalite düzeltme izlemektedir. Sabit yatırım tutarı açısından ise 2000 yılı itibariyle yine tevsii yatırımları ilk sırayı almakta, bunu komple yatırımlar ve darboğaz giderme takip etmektedir.

3.3.Sektörler İtibariyle Yatırım ve KOBİ Teşviklerinin Gelişimi

Tablo 6'da, 1998-2000 yıllarında verilen yatırım teşvik belgelerinin sektörel dağılımı görülmektedir. 2000 yılı itibariyle yatırım tutarı açısından ilk sırayı imalat sektörü almakta, bu sektörü hizmetler, enerji, tarım ve madencilik sektörleri izlemektedir. Fakat, istihdam açısından enerji sektörü tarım ve madencilik sektörlerinin gerisinde kalmaktadır.

Tablo 6 Yatırım Teşvik Belgelerinin Sektörel Dağılımı (1998-2000)

SEKTÖR	Belge Sayısı (Adet)			Sabit Yatırım Tutarı (Milyar TL.)			Öngörülen İstihdam (Kişi)		
	1998	1999	2000*	1998	1999	2000*	1998	1999	2000*
TARIM	145	109	94	87.219	94.592	129.434	9.296	4.694	5.390
MADEN	135	93	85	92.429	55.493	81.205	5.095	2.758	2.625
İMALAT	2.472	1.602	2.093	2025013	2.057.113	3.474.501	146.980	90.824	92.037
ENERJİ	46	48	46	207.119	206.109	2.110.804	673	534	1.747
HİZMET	1.493	1.116	1.203	1786307	2.465.660	2.965.194	125.371	93.870	87.041
TOPLAM	4.291	2.968	3.521	4198087	4.878.967	8.761.139	287.415	192.680	188.840

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı. * 31.12.2000 tarihi itibariyle.

KOBİ teşvikleri açısından sektörel ayrıma bakıldığında, imalat sektörü içerisinde yer alan belli başlı alt sektörlerde 2000 yılı itibariyle kullanılan toplam kredi tutarında ilk sırayı, gıda ve içki alt sektörü (7,7 trilyon) almaktadır. Bu alt sektörü sırasıyla orman ürünleri (5,5 trilyon), lastik (4,5 trilyon) ve dokuma giyim (4,4 trilyon) sektörleri izlemektedir.

3.4. Bölgeler İtibariyle Yatırım ve KOBİ Teşviklerinin Gelişimi

1999-2000 döneminde verilen yatırım teşvik belgelerinin bölgesel dağılımı da Tablo 7'de görülmektedir. 2000 yılı itibariyle Marmara, Akdeniz, İç Anadolu ve Karadeniz, yatırım teşviklerinde önemli yer tutmaktadır. Bu bölgeleri, Ege Bölgesi G. Doğu Anadolu ve Doğu Anadolu bölgeleri izlemektedir. Özellikle, Akdeniz bölgesinin sabit yatırım tutarı bağlamında 1999 yılına göre büyük bir gelişme gösterdiği görülmektedir. Buna karşılık Ege bölgesinin payında ise bir azalma gözlenmektedir.

KOBİ kredilerinin bölgesel dağılımı da, Tablo 8'de görülmektedir. 2000 yılında teşvik belgesi sayısı bağlamında KOBİ teşviklerinden en fazla yararlanan bölgeler İç Anadolu ve Karadeniz Bölgesidir. Özellikle son yıllarda İç Anadolu Bölgesinin bu kredilerden yararlanma düzeyinde artma gözlenmektedir. Bu bölgeleri de sırasıyla Güneydoğu ve Doğu Anadolu Bölgesi izlemektedir. Genelde, teşvik belge tutarları açısından da benzer bir sıralama görülmektedir.

Tablo 7: Yatırım Teşvik Belgelerinin Bölgesel Dağılımı (1999-2000)

BÖLGE	Belge Sayısı (Adet)				Sabit Yatırım Tutarı (Trilyon TL)				Öngörülen İstihdam	
	1999	%	2000*	%	1999	%	2000*	%	1999	2000*
MARMARA	1.053	35,4	1.356	38,5	1.979	40,6	3.222	36,7	35.965	78.418
İÇ ANA.	510	17,1	560	15,9	705	14,5	787	8,9	17.376	25.534
EGE	519	17,4	560	15,9	581	11,9	661	7,5	14.940	25.377
AKDENİZ	275	9,2	311	8,8	346	7,1	1.866	21,2	10.200	19.233
KARADENİZ	258	8,7	304	8,6	343	7,0	733	8,3	14.095	14.852
D. ANAD.	131	4,4	148	4,2	102	2,1	209	2,3	3.525	6.961
G.D.ANA.	158	5,3	209	5,9	184	3,7	313	3,5	4.395	9.396
ÇOK BÖLGE	64	2,1	73	2,0	635	13,0	972	11,0	4.195	9.069
TOPLAM	2.968	100	3.521	100	4.878	100	8.761	100	104.691	188.840

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı. *31.12.2000 tarihi itibarıyla.

Tablo 8 : KOBİ Teşvik Belgelerinin Bölgesel Dağılımı (1998-2000)

BÖLGE	Belge Sayısı (Adet)					Aktarılan Kredi Miktarı (Milyar TL.)						
	1998	%	1999	%	2000*	%	1998	%	1999	%	2000*	%
MARMARA	174	19	178	10,2	180	14,6	2.475	16	4.087	9,3	5.223	14
İÇ ANADOLU	153	17	386	22,2	276	22,5	2.572	17	9.063	20,7	7.896	21
EGE	56	6	95	5,5	28	2,2	792	5	1.655	3,8	650	1
KARADENİZ	213	24	391	22,5	273	22,2	3.707	24	9.813	22,4	7.792	21
AKDENİZ	53	6	153	8,8	133	10,8	845	6	3.626	8,2	3.290	8
D.ANADOLU	113	13	244	14,0	157	12,8	2.147	14	7.463	17,0	5.624	15
G.D.ANADOLU	142	16	289	16,7	179	14,6	2.690	18	8.198	18,7	6.289	17
TOPLAM	904	100	1.736	100	1.226	100	15.231	100	43.905	100	36.773	100

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı. * 31.12.2000 tarihi itibarıyla

3.5. Yörelere İtibariyle Yatırım ve KOBİ Teşviklerinin Gelişimi

Bu başlık altında, gelişmiş yöre (GY)*, normal yöre (NY)** ve KÖY biçiminde üçlü bir ayrımla özel sektör yatırım ve KOBİ teşviklerinin gelişimi ele alınmaktadır.

* Yatırım teşvik uygulamaları kapsamında yörelere, 21.12.2000 tarih ve 2000-1821 sayılı “Yatırımlarda Devlet Yardımları ve Yatırımları Teşvik Fonu” hakkındaki karar (18.01.2001 tarih ve 24291 sayılı RG’de yayımlandı) ile 21.12.2000 tarih ve 2000-1822 sayılı “KOBİ Yatırımlarında Devlet Yardımları Hakkındaki Karar” karar (18.01.2001 tarih ve 24291 sayılı RG’de yayımlandı) kapsamında belirlenmiştir. Buna göre gelişmiş yörelere; Adana (Büyükşehir), Ankara (Büyükşehir), Antalya (Büyükşehir), Bursa (Büyükşehir), İstanbul (İl Sınırları), İzmir (Büyükşehir), Kocaeli (İl Sınırları) illeridir.

** Aynı kararlar çerçevesinde normal yörelere kapsamında 30 il yer almaktadır. Bu iller; Adana (büyükşehir dışı), Ankara (büyükşehir dışı), Antalya (büyükşehir dışı), Bolu, Burdur, Bursa (büyükşehir dışı), Çanakkale (Bozcaada ve Gökçeada ilçeleri hariç), Eskişehir, Gaziantep, İçel, İzmir (büyükşehir dışı), Afyon, Aydın, Balıkesir, Bilecik, Denizli, Düzce, Edirne, Hatay, Isparta, Kayseri, Kırklareli, Konya, Kütahya, Manisa, Muğla, Sakarya, Tekirdağ, Uşak ve Yalova illeridir. Geri kalan 50 il KÖY kapsamında yer almaktadır.

Aşağıdaki Tablo 9 özel sektör yatırım teşviklerinin yöreler itibariyle dağılımını göstermektedir.

Tabloda görüldüğü gibi, genelde yöreler itibariyle belge sayısı, sabit yatırım tutarı ve öngörülen istihdam açılarından normal yöreler ilk payı almakta, gelişmiş yöreler onu izlemekte ve son sırayı KÖY'ler almaktadır. 1998 yılı diğer yıllara göre KÖY'lerde yatırım teşviklerinin alınışı konusunda olumlu denebilecek (örneğin belge sayısının %23,3'ü, sabit yatırım tutarının %19'u ve öngörülen istihdamın yaklaşık %24'ü) göstergelere sahip olsa da, genelde özel sektör yatırım teşviklerinden KÖY'lerin yeterince yararlanamadığı (2000 yılı sabit yatırım tutarındaki gelişmeye rağmen) görülmektedir. KÖY'lerin payının en azından %30'un üzerine çıkarılması gerekmektedir. Bu pay eğer yükseltilebilirse, Türkiye'nin gelişmesi ve bölgelerarası gelir dağılımındaki bozukluğun bir ölçüde azaltılmasına katkı sağlayabilecektir.

Tablo 9: Yatırım Teşviklerinin Yöreler İtibariyle Dağılımı (1998-2000)

YÖRE	Belge Sayısı (Adet)			Sabit Yatırım Tutarı (Trilyon TL)			Öngörülen İstihdam (Kişi)		
	1998	1999	2000*	1998	1999	2000*	1998	1999	2000*
Gelişmiş Yöre	1.684	1.092	1.234	1.884	1.824	3.748	125.090	67.074	76.619
Normal Yöre	1.605	1.257	1.594	1.490	2.159	2.803	93.451	85.812	77.125
KÖY	1.002	618	693	823	681	2.483	68.874	39.794	35.096
KÖY/Türkiye	23.3	20.8	19.7	19.6	14.6	27.5	23.9	20.6	18.6
Toplam	4.291	2.967	3.521	4.198	4.664	9.034	287.415	192.680	188.840

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı. *31.12.2000 tarihi itibariyle.

KOBİ teşviklerinin yöreler itibariyle dağılımı da Tablo 10'da görülmektedir. KÖY'ler toplam KOBİ teşvikinin 1998'de yarısından daha fazlasını ve 1999'da %71'ni almaya başlamıştır.

Tablo 10: KOBİ Teşviklerinin Yöreler İtibariyle Dağılımı (1998-1999)

YÖRE	Belge Sayısı (Adet)			Yatırım Kredisi (Milyar TL)			İşletme Kredisi (Milyar TL)			Toplam Kredi (Milyar TL)		
	1998	1999	2000	1998	1999	2000	1998	1999	2000	1998	1999	2000
GY	387	351	305	4.788	4.403	4.755	932	3.396	3.484	5.720	7.799	8.239
NY	231	249	129	2.305	2.100	1.212	753	2.317	1.704	3.057	4.417	2.916
KÖY	553	1.095	795	8.485	19.133	15.717	2.171	11.051	9.883	10.657	30.210	25.601
Köy/T	47.2	64.6	64,7	54.5	74.6	72.4	56.3	65.9	65.5	54.8	71.2	69,6
Top.	1.171	1.695	1.229	15.577	25.637	21.685	3.856	16.764	15.072	19.434	42.426	36.757

Kaynak: Serdengeçti, 2001: 67.

2000 yılında KOBİ'lere yönelik yatırım kredisinin yaklaşık %70'i KÖY'lere gitmiştir. Bu gelişim KÖY'ler açısından olumlu bir gelişmedir ve KÖY kapsamındaki illerin daha çok KOBİ teşvikine yöneldiğini göstermektedir. Fakat, KOBİ teşviklerinin özel sektör yatırım teşviklerine oranla çok düşük meblağlarda olması, bu gelişimi dikkatli analiz etmeyi gerektirmektedir.

3.6. KÖY'lerde Özel Sektör Yatırım ve KOBİ Teşviklerinin Gelişimi

Özel sektör yatırım teşvikleri ve KOBİ teşviklerinin yöreler itibariyle dağılımını inceledikten sonra, teşvik türlerinin ayrıntılı bir analizini KÖY'ler için yapabiliriz. Bu amaçla, KÖY'lerde yatırım ve KOBİ teşviklerinin yıllar itibariyle gelişimi yanında, önemine bağlı olarak KÖY'lere sağlanan özel sektör yatırım teşviklerinin sektörel dağılımı da ele alınacaktır.

KÖY'lerde yatırım teşviklerinin 1991-2000 döneminde gelişimi yukarıdaki Tablo 11'de görülmektedir. Bu dönemde KÖY'lerin yatırım teşviklerinden aldıkları pay, daha önce de belirtildiği gibi yetersiz düzeydedir. KÖY'lere verilen yatırım teşvikleri incelendiğinde, toplam belgenin %18,7'nin KÖY'lere verildiği, toplam sabit yatırım tutarının %16,7'nin KÖY'lerde sağlandığı ve öngörülen istihdamın % 20'nin KÖY illerinde gerçekleşmesinin beklendiği görülmektedir.

Tablo 11: KÖY'lere Verilen Yatırım Teşviklerinin Tarihsel Gelişimi (1991-2000)**

Yıllar	Belge Adedi		Sabit Yatırım Tutarı (Milyar TL)		İstihdam (Kişi)	
	KÖY	Türkiye	KÖY	Türkiye	KÖY	Türkiye
1991	716	1.775	9.850	38.175	44.695	163.504
1992	222	1.554	7.386	51.392	19.609	116.025
1993	469	3.051	39.716	245.856	31.575	197.917
1994	215	1.394	33.086	214.031	16.454	90.859
1995	702	4.955	401.822	2.285.693	66.184	376.623
1996	799	5.024	319.205	2.116.004	47.264	271.605
1997	877	5.132	454.088	3.317.418	73.641	334.846
1998	1002	4.291	823.472	4.198.087	68.874	287.415
1999	618	2.967	681.073	4.663.982	39.794	192.680
2000*	693	3.521	2.483.043	8.723.968	35.096	188.900
Toplam	6.313	33.704	4.319.855	25.854.600	443.186	2.220.374
KÖY/Türkiye	18.7	-	16.7	-	20.0	-

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı. * 31.12.2000 tarihi itibariyle

**1991-97 dönemi, DPT, 1999: 138 ve 1998-2000 verileri HM web sayfası.

KÖY kapsamındaki illere verilen KOBİ teşviklerinin gelişimi de aşağıdaki Tablo 12'de görülmektedir.

Tablo 12: KÖY'lere Verilen KOBİ Teşviklerinin Tarihsel Gelişimi (1997-1999)

Yıllar	Belge Adedi		Yatırım Kredisi (Milyar TL)		İşletme Kredisi (Milyar TL)		Toplam Kredi (Milyar TL)	
	KÖY	Türkiye	KÖY	Türkiye	KÖY	Türkiye	KÖY	Türkiye
1997	458	1.550	4.738	16.358	943	3.279	5.682	19.637
1998	553	1.171	8.485	15.577	2.171	3.856	10.657	19.434
1999	1.095	1.695	19.133	25.637	11.051	16.764	30.210	42.426
2000	795	1.229	15.717	21.685	9.883	15.072	25.601	36.757
Toplam	2.901	5.645	48.073	79.257	24.048	38.971	72.150	118.254
KÖY/Türkiye	51.3	-	60.6	-	61.7	-	61.0	-

Kaynak: Serdengeçti, 2001: 68.

Tabloda görüldüğü gibi, 1997-2000 döneminde verilen toplam teşvik belgesinin %51,3'ü KÖY kapsamındaki illere verilmiştir. KÖY'lerin toplam kredi tutarı içindeki payı da bu dönem içinde %61 düzeyine ulaşmıştır.

KÖY kapsamındaki illere verilen yatırım teşvik belgelerinin sektörel dağılımı Tablo 13'de görülmektedir. Tabloda görüldüğü gibi, belge sayısı ve yatırım tutarları açısından Türkiye genelindeki sektörel dağılıma benzer şekilde KÖY'lerde ilk sıraları yine imalat ve hizmetler sektörü almakta, bu iki sektörü sırasıyla tarım, madencilik ve enerji sektörü izlemektedir. Yatırım ve KOBİ teşviklerinin KÖY kapsamındaki iller bazında gelişimine bakıldığında ise, 1990-1995 döneminde KÖY'lere toplam 4150 yatırım teşvik belgesi verilmiş ve yaklaşık 186 trilyon TL tutarındaki yatırım için teşvik sağlanmıştır (Kutlar ve Öztaş, 1996: 45-49).

Tablo 13 : KÖY'lere Verilen Yatırım Teşviklerinin Sektörel Gelişimi (1997-2000)

SEKTÖR	Belge Sayısı (Adet)			Sabit Yatırım Tutarı (Milyar TL)			Öngörülen İstihdam (Kişi)		
	1998	1999	2000*	1998	1999	2000*	1998	1999	2000*
TARIM	60	43	31	34.868	25.259	37.484	2.552	1.433	1.985
MADENCİLİK	53	21	22	23.920	11.818	19.801	2.130	916	899
İMALAT	535	336	385	442.878	332.029	510.194	46.240	21.245	19.733
ENERJİ	2	8	7	61.871	34.475	1.704.016	65	170	1.097
HİZMETLER	352	352	248	259.935	277.492	211.547	17.887	16.030	11.382
TOPLAM	1.002	618	693	823.472	681.073	2.483.043	68.874	39.794	35.096

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı. * 31.12.2000 tarihi itibarıyla.

Tablo 14'de 1996-97 döneminde verilen yatırım teşviklerinin kalkınmada öncelikli bazı illere göre dağılımı görülmektedir. Tabloda görüldüğü gibi, bu illere verilen yatırım teşvik belgelerinin ve sağlanan yatırım tutarlarının genelde arttığı görülmektedir. KÖY kapsamındaki iller itibarıyla belirtilen verilerin görece eski yıllarda kalması bu konuda basılı ve sanal ortamda yeterli verinin bulunamaması nedeniyledir. Fakat, bu verilerden ortaya çıkarılabilecek genel eğilimlerin KÖY kapsamındaki illerde büyük oranda değişme göstermediği de söylenebilir. Tabloda yer verilen iller, KÖY'ler içinde yatırım teşvikleri açısından önde gelen illerimizdir. Özellikle, Şanlıurfa ve Diyarbakır büyük ölçüde teşvik alan illerdir. Bu illeri, 1997 yılı yatırım tutarı açısından, Sivas, Aksaray ve Çorum illeri izlemektedir. Samsun ili belge sayısında önde gelen illerden olmasına karşın yatırım tutarları açısından geride kalmaktadır. Sivas'ın yatırım teşviklerinden aldığı pay 1997'e kadar nispi bir artış göstermiştir. Fakat KÖY'lerden biri olarak bu gelişme yetersizdir. Çünkü, Türkiye toplamından aldığı pay, 1997'de sadece %1 düzeyinde kalmıştır.

Belge başına yatırım tutarı, Türkiye için 1996'da 421 milyon TL iken 1997'de 648 milyon TL'na yükselmiştir. KÖY'lerde aynı yıllarda belge başına yatırım tutarı sırasıyla 400 ve 518 milyon TL olarak gerçekleşmiştir. KÖY ortalamasının Türkiye ortalamasının altında kalması bölgelerarası dengesizlikleri gidermeye çalışan ülkemiz açısından olumsuz bir göstergedir. 1997 yılı itibarıyla belge başına yatırım tutarı açısından Türkiye ve KÖY ortalaması üstünde yer alan iller de bulunmaktadır.

Örneğin 1997’de Aksaray’da belge başına yatırım tutarı 2.553 milyon TL, Sivas’ta 1.392 milyon TL olmuştur. Fakat, bu türden bir durumun sürekli ortaya çıktığını söylemek güçtür. Çünkü, yatırım tutarları yıldan yıla büyük ölçüde değişebilmektedir ve daha önce de belirtildiği gibi Sivas’ın toplam yatırım teşvikleri içindeki payı sadece %1 olduğu için, Türkiye ortalamasının üstünde olmak tek başına bir anlam ifade etmemektedir.

Tablo 14: Yatırım Teşviklerinin Kalkınmada Öncelikli Bazı İllerde Dağılımı 1996-97) (Milyar TL)

III. İLLER	1996					1997				
	Belge Adedi	Yatırım Tutarı	İstihdam (Kişi)	Belge Adedi	%	Yatırım Tutarı	%	İstihdam (Kişi)	%	
AMASYA	20	2.550	711	20	-	4.433	-	1.152	-	
ÇORUM	33	4.518	1.949	38	1	11.919	1	2.293	1	
D.BAKIR	25	17.039	1.819	50	1	38.309	1	3.329	1	
SAMSUN	33	10.048	1.809	41	1	9.505	-	2.235	1	
Ş.URFA	58	32.225	3.806	53	1	52.756	2	4.049	1	
AKSARAY	11	1.217	240	11	-	28.080	1	1.257	-	
KIRIKKAL	16	2.474	709	13	-	2.489	-	878	-	
SİVAS	24	7.023	1.384	27	1	37.597	1	1.221	-	
KÖY TOP.	799	319.205	47.264	877	17	454.088	14	73.461	22	
TÜRKİYE	5.024	2.116.004	217605	5132	100	3317417	100	334846	100	

Kaynak: DPT, 1999: 137-138.

KOBİ teşviklerinin KÖY kapsamındaki bazı illerde gelişimi de Tablo 15’de görülmektedir. KÖY içinde teşvik belgesi açısından 2000 yılında ilk sırayı Samsun almakta, bu ili Sivas, Çorum ve Ş.Urfa izlemektedir. Aktarılan KOBİ kredi tutarına bakıldığında, 2000 yılında Samsun ilinin ilk sırada yer aldığı görülürken, Sivas ve Ş.Urfa bu ili izlemektedir. Ş.Urfa, KÖY’lere aktarılan KOBİ kredilerinin 1999’da %7’lik payını almakta, Sivas ve Samsun %5 oranında bir pay almaktadır. Çorum, Diyarbakır ve Tokat illerinin 1997’den sonra KOBİ teşviklerinden yararlanma düzeyinin gerilediği görülürken Ş.Urfa’nın payının düzenli bir biçimde arttığı görülmektedir (6).

Tablo 15: KOBİ Teşviklerinin K. Öncelikli Bazı İllere Göre Dağılımı (1997-2000)

İLLER	Belge Sayısı (Adet)				Aktarılan Toplam Kredi Tutarı (Milyar TL.)						
	1997	1998	1999	2000*	1997	%	1998	%	1999	%	2000*
AMASYA	14	9	16	17	110	2	158	1	361	1	396
ÇORUM	31	36	51	29	486	9	678	6	1.340	4	804
D.BAKIR	22	20	27	17	369	6	532	5	808	3	719
SAMSUN	26	27	59	45	329	6	507	5	1.377	5	1.417
Ş.URFA	17	26	57	20	260	5	672	6	2.042	7	826
AKSARAY	2	2	17	20	26	-	43	-	254	1	616
K.KALE	5	3	8	4	70	1	49	-	180	1	76
TOKAT	24	16	21	14	229	4	268	3	414	1	403
SİVAS	52	23	51	31	481	8	465	4	1.639	5	981
KÖY TOP.	458	553	1.095	795	5.682	100	10.657	100	30.210	100	25.601

TÜRKİYE **1.550** **904** **1.736** **1.229** **19.637** **-** **15.532** **-** **43.905** **-** **36.757**

Kaynak: HM web sayfası; Serdengeçti, 2001, s. 68. * 31.12.2000 tarihi itibariyle.

4. Sivas'ta Yatırım Teşvikleri ve KOBİ Teşviklerinin Gelişimi

Bu başlık altında Sivas'ta özel sektör yatırım ve KOBİ teşviklerinin gelişimi incelenmeye çalışılacaktır. Bu amaçla önce, Sivas'ta özel sektör yatırım teşviklerinin gelişimi çeşitli açılardan verilecek, ardından Sivas'a verilen KOBİ teşviklerinin incelenmesine geçilecektir.

4.1. Sivas'ta Özel Sektör Yatırım Teşviklerinin Tarihsel Gelişimi

1980-2000 döneminde Sivas'a sağlanan yatırım teşvik belgelerinin yatırım tutarları ve istihdam açısından gelişimi Tablo 16'da görülmektedir

Tablo 16: Sivas'ta Yatırım Teşviklerinin Gelişimi (1980-2000)

Yıllar	Belge Sayısı (1)	Yatırım Tutarı (2) (Milyar TL)	İstihdam (Kişi) (3)	Belge Başına Yatırım (2/1)	Belge Başına İstihdam (3/1)
1980	4	0,2	86	0,05	21,5
1985	15	*167	615	11,1	41,0
1990	25	74	847	2,9	33,8
1991	15	112	785	7,4	52,3
1992	18	512	2.285	28,4	126,9
1993	16	530	869	33,1	54,3
1994	6	390	631	64,9	105,1
1995	7	1.655	337	236	48,1
1996	24	7.024	1.384	292	57,6
1997	27	37.598	1.221	1.392	45,2
1998	22	8.651	1.550	393	70,4
1999	14	23.264	1.701	1.662	121,5
2000	14	10.180	576	727	41,1

Kaynak: DPT, 1999: 47 ve RG, 1998-2000 dönemi ilgili sayıları.

* Kangal Termik Santralı yapımı nedeniyle yüksek bir veridir.** 31.12.2000 tarihi itibariyle.

Sivas'a verilen yatırım teşvik belgelerinin bu dönem içerisinde (1994 hariç) düzenli, fakat yetersiz biçimde arttığı görülmektedir. Teşvik tutarlarının da benzer biçimde artış eğiliminde olduğu gözlemlenmektedir. Öngörülen istihdamın 1992, 1996 ve 1999'da yüksek olduğu söylenebilir. Fakat, 1992'de öngörülen istihdam artışında henüz gerçekleşmemiş Şeker Fabrikası yatırım teşvikinin önemli payı vardır. Tabloya belge başına yatırım tutarı açısından bakıldığında da bir gelişim görülmekte, hatta belge sayısının azaldığı 1994 ve 1995'de bu artış devam etmektedir. Özellikle 1997'de belge başına yatırım tutarı, daha önce belirtildiği gibi, Türkiye ortalamasının üstünde 1,392 milyon TL'ne ulaşmaktadır. Belge başına istihdam açısından dalgalı bir görünüm dikkati çekmektedir.

1997-2000 döneminde Sivas'a verilen özel sektör yatırım teşviklerinin sektörlere göre dağılımı da Tablo 17'de görülmektedir (Sivas'ta sektörler itibariyle özel

sektör yatırım teşviklerinin 1980-1999 dönemindeki gelişimini gösteren ayrıntılı bir Tablo (Ek Tablo 1) sunulmaktadır. 1997-2000 döneminde Sivas'ta yatırım teşviklerinin sektörlere göre dağılımının Türkiye'deki dağılıma benzediği söylenebilir. İmalat sektörü, Türkiye genelinde olduğu gibi yatırım teşviklerinden aslan payını almaktadır. Bu sektörü hizmetler, tarım ve madencilik sektörü izlemektedir. Son yıllarda yatırım teşviklerinin hizmetler sektörüne doğru daha fazla yöneldiği gözlemlenmektedir. Nitekim, 1999'da hizmetler sektörünün sabit yatırım tutarı payı imalat sektörüne yakın bir düzeye gelmiştir.

Tablo 17 : Sivas'a Verilen Yatırım Teşviklerinin Sektörel Dağılımı (1997-2000)

Sektör	Belge Sayısı (Adet)				Sabit Yatırım Tutarı (Milyar TL)				Öngörülen İstihdam (Kişi)			
	1997	1998	1999	2000	1997	1998	1999	2000	1997	1998	1999	2000
Tarım	1	1	2	1	567	350	1.280	2.744	86	25	48	101
Maden	4	2	1	-	988	1.681	558	-	167	30	50	-
İmalat	15	13	5	7	9.984	4.987	11.300	4.945	716	965	550	278
Hizmet	6	6	6	6	1.651	1.632	10.127	2.491	192	530	1.053	179
Toplam	27	22	14	14	37.884	8.650	23.264	10.180	1.211	1.550	1.701	576

Kaynak: DPT, 1999: 137-138 ve RG, 1998-2000 Dönemi ilgili sayıları. *31.12.2000 tarihi itibarıyla.

Sivas'ta yatırım teşviklerinin sektörler açısından daha ayrıntılı bir analizini sunduğumuz ek Tablo 1'de açıkça görüleceği gibi, Sivas'ta 1990 öncesinde madencilik sektörü imalat sektörünün ardından ikinci sırada yer alırken, hizmetler sektörünün 1990'lı yıllar itibarıyla yeni atılımlar içerisine girmesiyle birlikte madencilik sektörünün önüne geçtiği görülmektedir. Sivas'ta yatırım teşviklerinin 1980-2000 dönemindeki gelişiminin sektörlere göre dağılımı genel anlamda ele alındığında şu sonuçlara varılması olasıdır;

Bu dönemde, alınan yatırım teşvik belgelerinin yaklaşık %40'ı imalat sektöründe kullanılmıştır. Bu sektörü hizmetler ve madencilik izlemektedir. Toplam yatırım tutarı açısından, imalat sektörü bu dönemde ilk sırayı almakta, çok az (2) belge sayısına sahip olmasına karşın, yatırım ölçeğinin büyük olması nedeniyle enerji sektörü yatırımları imalat yatırımlarına yakın bir payla ikinci sırayı almaktadır. Bu sektörü son yıllarda büyük gelişme gösteren hizmetler sektörü izlemektedir. Sabit yatırım tutarlarında da benzer bir gelişim görülmektedir. Döviz kullanımının tarım sektöründe pek yaygın olmadığı dikkati çekmekte, enerji ve imalat sektörleri daha yoğun biçimde döviz kullanmaktadır. İstihdam açısından bu dönemde, imalat ve hizmetler sektörleri ilk iki sırayı almakta, bu sektörleri madencilik sektörü izlemektedir.

Sivas, çevresindeki iller içerisinde büyük ölçüde yatırım teşvikleri alan önemli illerden birisidir. KÖY kapsamı içinde olmayan Kayseri ile karşılaştırıldığında özellikle 1997'de Sivas açısından bir gelişimin olduğu söylenebilir. Sivas 1997'de önemli ölçüde yatırım teşviki sağlamasına rağmen, bu yıla kadar Malatya ilinden geride kalmıştır. 1995'de Tokat ve Yozgat illerinden daha az yatırım teşviki alan Sivas, 1996 ve 1997'de bu illeri geride bırakmıştır. Sonuç olarak, Sivas'ın yatırım

teşviklerinden aldığı payın komşusu bazı illerle karşılaştırıldığında giderek yükseldiği söylenebilir (DPT, 1999: 137-138).

4.2. Sivas'ta KOBİ Teşviklerinin Durumu

1996 yılı ülkemizde KOBİ yılı ilan edilmiş ve Ekim 1996'da KOBİ teşvik kararnamesi çıkarılmıştır. Bu kararname çerçevesinde, Sivas'ta bu yıldan itibaren KOBİ teşviklerinden yararlanmaya başlamıştır. Aşağıdaki Tablo 18'de 1996-2000 döneminde Sivas'ın elde ettiği KOBİ teşviklerinin gelişimi (7) yer almaktadır.

Tablo 18: Sivas'ta KOBİ Teşviklerinin Gelişimi (1996-2000) (Milyon TL)

Yıl	Belge Sayısı	Sabit Tutarı	Yatırım	FKK Yatırım	FKK İşletme	Toplam Miktarı	Kredi
1996	5	112.965		46.825	13.660	60.485	
1997	53	794.110		288.304	104.783	494.437	
1998	29	635.953		500.830	160.940	661.770	
1999	48	1.971.000		1.010.190	494.850	1.505.040	
2000*	31	-		596.300	385.500	981.800	
Toplam	166	3.714.028		2.442.449	1.159.733	3.713.532	

Kaynak: Sivas Ticaret ve Sanayi Odası ve Serdengeçti, 2001a: 68. *31.12.2000 tarihi itibarıyla.

Sivas'ta en fazla KOBİ teşvik belgesi 1997'de alınmıştır. 1999'da yaklaşık 2 trilyon TL tutarındaki sabit yatırım için teşvik sağlanmış ve bu yılda toplam kredi tutarı olarak 1.5 trilyon TL'lik kredi verilmiştir. Bu dönemde toplam 166 belge ile 3,7 trilyon TL tutarında toplam kredi sağlanmıştır. 1996-1999 döneminde Sivas'ta KOBİ teşviklerinden en fazla gıda-içki alt sektörü (25 adet) yararlanmıştır (bkz; Ek Tablo 2). Bu sektörü 13'er adet teşvik belgesiyle dokuma giyim ve orman ürünleri alt sektörleri izlemektedir.

Sonuç

Türkiye'de genel destek sistemi ile her yıl 5000 civarında sabit yatırım projesi teşvik belgesine bağlanmaktadır. Özel sektör sabit yatırımlarının yaklaşık %35'i teşvik belgeli olarak gerçekleşmektedir. Genel destek sisteminden kredi ve hibe yardımları şeklindeki nakdi destekler çıkarıldıktan sonra, yatırım teşvik belgelerinin yaklaşık %85'i gelişmiş ve normal yörelere düzenlenirken, 50 ili kapsayan KÖY'ler %15 civarında pay alabilmektedir. Bu husus KÖY'lere yönelik ayrı bir sistemin gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Ekonominin kalkınma stratejilerine uygun gelişiminin ve dış rekabete karşı yapısal uyumunun sağlanabilmesi için teşviklerin bazı özellikleri taşıması gerekir. Teşvik sistemi seçici olmalıdır. Ülkemizde uygulanan yatırım teşvik sistemi sektörel bir seçicilik içermemektedir, bazı istisnalar dışında bölgesel önceliklere göre sınıflandırılmaktadır. Teşvik sisteminin seçicilikten uzak olması etkinliği azaltmakla birlikte teknik alt yapı eksikliği de büyük bir sorundur.

Teşvik sistemi desteklemeyi hedeflediği *alanı iyi tanımlamalıdır*, alanın iyi tanımlanamaması uygulamayı başarısız kılacaktır. Ekonomik ve sosyal gelişmişlik düzeyine göre şekillendirilmiş bir bölgesel harita, sektörlerin ekonomi durumları ile ilgili veriler, ekonomik ve sosyal açıdan birbirlerine yakın firma gruplarının belirlenmesi gereklidir. *Kaynağı ayrılmış teşvikler* uygulamaya alınmalıdır. Kaynağı ayrılmamış teşvik sistemleri hem yatırımcıyı yanlış yönlendirebilir, hem de devlete olan güveni sarsabilir. Teşviklerin uygulanmasında *koordinasyon* sağlanmalıdır. Kaynak yetersizliği de teşvik sisteminin başarısını engelleyen önemli bir etkidir. Teşvik sisteminin vergisel desteklerden oluşması etkinliği azaltmaktadır. Vergisel destekler gelişmiş yörede yapılan yatırımlar ile büyük işletmeler için cazip iken KOBİ'ler ile KÖY'ler için önem arz etmemektedir.

Türkiye'nin gelişmekte olan yörelerinden biri olan Sivas'ta da son yıllarda yatırım teşviklerinin kullanılmasında belirgin bir artış gözlenmesine rağmen ilin ihtiyaçları gözetildiğinde bu miktarların yetersiz kaldığı söylenebilir. Sivas'ta yatırım teşviklerine başvurulardaki sorunlar arasında; Türkiye genelinde de karşılaşılan bürokratik sorunların çokluğu, teşvik kredileri hakkında yetersiz bilgi ve teşviklerden yararlanma konusunda ilgisizlik sıralanabilir.

Kendi sorunları ile ilgili kurumlarla diyalogun eksikliği de yukarıda sıralanan sorunlara eklenebilir. Örneğin KOSGEB'le ilişki kuran KOBİ sayısı toplamın ancak %15 kadardır. Yatırım teşviklerinin elde edilmesine yönelik bu sorunlara rağmen, kredi maliyetlerinin düşüklüğü ve cazip olmaları nedeniyle, Sivas'ta KOBİ'ler genel olarak normal banka kredisi yerine yatırım teşviklerine yönelik Halk Bankası kredilerini kullanmayı tercih etmektedirler. Bu nedenle ile yönelik yatırım-KOBİ teşvik kredilerinin artırılması, ayrıca işletmelerin bu olanaklardan daha iyi yararlanmaları konusunda bilgilendirilmeleri ve özendirilmeleri gereklidir.

Notlar

1) 7.Beş Yıllık Kalkınma Planı ve 1998 yılı Programının Uygulanması, Koordinasyonu ve İzlenmesine Dair 14.10.1997 tarih ve 97/10075 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı.

2) 2000 Yılı Programının Uygulanması, Koordinasyonu ve İzlenmesine Dair 13 Ekim 1999 tarih ve 99/13414 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı.

3)Geniş bilgi için KOSGEB'in web adresine bkz; <http://www.kobinet.org.tr/hizmetler/bilgibankasi/finans/Docs/FinDestek2001.doc>.

4) 24.12.1999 tarih ve 23916 sayılı Resmi Gazete.

5) Bkz; 18.01.2001 tarih ve 24291 sayılı RG'de yayımlanan, 21.12.2000 tarih ve 2000/1821 sayılı Yatırımlarda Devlet Yardımları ve Yatırımları Teşvik Fonu Hakkında Karar, bu kararın uygulanmasına ilişkin 2001/1 sayılı tebliğ ve tebliğ hükümlerinin uygulanmasına yönelik 2001/1 sayılı genelge.

6) Bu tabloda yer almayan ve 1999 yılında KOBİ teşviklerinden en fazla yararlanan 10 il sırasıyla, Ankara, İstanbul, Şanlıurfa, Gaziantep, Sivas, Malatya, Samsun, Elazığ, Çorum ve Yozgat'tır. 1999 yılında KOBİ teşviklerinden en az yararlanan 10 il ise sırasıyla; Çanakkale, Siirt, Muğla, Bilecik, Karaman, Eskişehir, Artvin, Ağrı, Kütahya ve Şırnak illeridir. (bkz: Serdengeçti; 2000a: 53-61.)

7) Sivas'ta KOBİ teşviklerinin alt sektörler itibariyle 1996-1999 dönemindeki gelişiminin ayrıntılı bir görünümü Ek Tablo 2'de yer almaktadır.

Kaynakça

- COŞKUN, İsa (1999) "Yatırım Teşvik Belgesi ve Sağladığı İmkanlar" **Yaklaşım**, Sayı. 79, ss.45-61.
- ÇİLOĞLU, İsmail (1997), "Teşvik Sisteminin Değerlendirilmesi", **Hazine Dergisi**, Sayı: 8, ss. 1-15.
- ÇİLOĞLU, İsmail (2000) "Teşvik Politikalarının Yönlendirme Gücü", **Hazine Dergisi**, Sayı:13, ss. 29-49.
- DİLİK Bedri ve M. Duran, (1998) "Türkiye'de Uygulanan KOBİ Teşvik Politikası ve Uygulama Sonuçlarının Değerlendirilmesi" **Hazine Dergisi**, Sayı :10, ss. 59-79.
- DPT (1999), **İller ve Bölgeler İtibariyle Çeşitli Göstergeler**, Ankara.
- DURAN, M. Sungur (1998) **Türkiye'de Uygulanan Yatırım Teşvik Politikaları (1968-1998)**, Hazine Müsteşarlığı, Araştırma ve İnceleme Dizisi, Ankara.
- ESEN Adem ve Aziz Kutlar, (1997), "Sivas İl Merkezinde KOBİ'lerle İlgili Bir Anket ve Yorumu", **Revak**, ss. 22-26,
- KUTLAR Aziz ve C. Öztaş (1996), **Kalkınmada Öncelikli Yörelerdeki Teşvikli ve Teşviksiz Yatırım Uygulamaları**, Çağ Ofset Matbaacılık, Elazığ.
- KÜÇÜKER Celal, (2000), "Teşvik Teorisi: Ekonomik Argümanlar ve Endüstri Politikaları", **Ekonomik Gelişme Teşvikler ve Sivas**, (E. Telatar), Ankara, Türkiye Ekonomi Kurumu, ss.133-159.
- SARIASLAN, Halil (2000), "Doyuma Ulaşmış Sektörler Desteklenmeye Devam Edilecek mi?" **Asomedy**, Ankara.
- SERDENGEÇTİ, Turan (2000a), **Türkiye'de Yatırım Teşvik Uygulamaları**, Hazine Müsteşarlığı, Teşvik ve Uygulama Genel Müdürlüğü, Ankara.
- SERDENGEÇTİ, Turan (2000b), "Teşviklerin Genel Bir Değerlendirilmesi" **Ekonomik Gelişme Teşvikler ve Sivas**, (E. Telatar), Ankara. Türkiye Ekonomi Kurumu, ss. 119-128.
- SERDENGEÇTİ, Turan (2001), **2001 Yılı KOBİ ve Genel Yatırım Teşvik Mevzuatı ve Uygulamaları**, Hazine Müsteşarlığı, Teşvik ve Uygulama Genel Müdürlüğü, Ankara.

www.treasury.gov.tr/stat/tesvik

www.treasury.gov.tr/stat/kobiler

Ek Tablo 1: Sivas'ta Yatırım Teşviklerinin Sektörlere Göre Dağılımı (1980-2000)

Yıl	Sektörler	Belge (Adet)	T. Yatırım Tutarı (Milyon TL)	Sabit Yatırım Tutarı (Milyon TL)	Döviz Kullanım (bin \$)	İstihdam (Kişi)
1980	Tarım	2	102	63	-	25
	İmalat	2	96	58	-	61
	Toplam	4	198	121	-	86
1985	Tarım	2	152	100	52	11
	Maden	3	3.880	2.287	3.095	200
	İmalat	2	746	623	62	80
	Hizmetler	7	13.745	9.638	11.782	198
	Toplam*	15	166.523	86.698	172.991	615
1990	Tarım	8	8.242	6.552	-	80
	Maden	5	12.840	12.436	1.911	162
	İmalat	8	35.431	34.018	2.641	508
	Hizmetler	4	17.640	17.126	757	97
	Toplam	25	74.153	70.132	5.309	847
1995	Tarım	-	-	-	-	-
	Maden	1	510.000	476.000	1.285	100
	İmalat	5	1.305.689	1.217.428	12.762	257
	Hizmetler	2	1.003.861	1.003.861	1.570	70
	Toplam	8	2.819.550	2.697.289	15.717	427
1996	Tarım	2	280.410	264.410	-	97
	Maden	4	975.631	968.631	6.000	185
	İmalat	10	4.972.912	4.163.401	26.118	410
	Hizmetler	8	2.376.522	2.374.022	12.812	692
	Toplam	24	8.605.475	7.770.464	44.930	1.384
1997	Tarım	1	567.098	567.098	-	86
	Maden	4	988.439	988.439	3.188	167
	İmalat	15	9.984.018	9.544.606	44.898	716
	Hizmetler	6	1.651.570	1.651.570	5.079	192
	Toplam**	27	37.884.580	37.445.168	235.436	1.211
1998	Tarım	1	350.250	350.250	-	25
	Maden	2	1.681.158	1.681.158	4.459	30
	İmalat	13	4.987.123	4.961.123	7.814	965
	Hizmetler	6	1.632.138	1.632.138	2.722	530
	Toplam	22	8.650.669	8.624.669	14.995	1.550
1999	Tarım	2	1.280.000	1.280.000	-	48
	Maden	1	558.000	558.000	-	50
	İmalat	5	11.300.000	11.300.000	-	550
	Hizmetler	6	10.127.000	10.127.000	-	1.053
	Toplam	14	23.264.000	23.264.000	-	1.701
2000	Tarım	1	2.743.544	2.743.544	-	101
	İmalat	7	4.945.224	4.945.224	-	278
	Hizmetler	6	2.491.058	2.491.058	-	197
	Toplam	14	10.179.826	10.179.826	-	576

Kaynak: RG, Çeşitli Sayılar ve Sivas Ticaret ve Sanayi Odası Kayıtları.

*1985 yılındaki fark, Kangal Termik Santrali yatırımından kaynaklanmaktadır.

** Sektörler toplamına enerji sektörü yatırımı dahildir.

*** 31/12/2000 tarihi itibarıyla.

Ek Tablo 2: Sivas'ta KOBİ Teşviklerinin Alt-sektörlere Göre Dağılımı (1996-1999) (Milyon TL)

Yıl	Alt sektör	Belge Sayısı	İstihdam (kişi)	FKK Yatırım	FKK İşletme	Ödenen Tutar	Toplam Yatırım
1996	Orman Ürünleri	2	9	8.430	7.800	16.230	28.003
	Dokuma-Giyim	1	41	15.000	4.900	19.900	36.734
	PişmişKil-Çimento	1	0	20.000	0	20.000	42.000
	Demir-Çelik	1	4	3.395	960	4.355	6.228
	Toplam	5	54	46.825	13.660	60.485	112.965
1997	Gıda-İçki	15	72	112610	31650	144260	219018
	Orman Ürünleri	7	36	43135	17340	60470	124063
	Lastik	7	34	56840	15260	72100	113247
	Madeni Eşya	5	37	56595	11650	68245	105583
	Dokuma Giyim	4	19	16319	5423	21742	34312
	Makine İmalat	4	14	20650	4070	24720	35860
	Pişmiş Kil Çimento	3	22	32320	2200	34520	51108
	Cam	2	7	12.775	4.360	17.135	25.543
	Kimya	2	15	11.520	4.080	15.600	24.105
	Deri Kösele	1	0	1.500	1.250	2.750	8.018
	Demir Çelik	1	10	17.590	5.000	22.590	36.090
	Seramik	1	4	3.300	1.000	4.300	6.627
	Diğer	1	2	4.500	1.500	6.000	10.536
	Toplam	53	272	288304	104783	494432	794110
1998	Gıda-İçki	8	48	122980	60900	183880	223644
	Orman Ürünleri	2	3	10775	18500	29275	35427
	Lastik	2	20	17245	9450	26695	33099
	Madeni Eşya	2	11	49930	12500	62430	72814
	Dokuma Giyim	7	125	179750	22290	202040	269322
	Kimya	2	25	44000	13600	57600	70192
	Demir Çelik	2	14	50000	6100	56100	85563
	Kağıt	1	6	30.000	5.000	35.000	44.296
	Taşıt Araçları	1	3	7.200	2.000	9.200	10.423
	Diğer	2	18	33950	10600	44550	60495
Toplam	29	273	500830	160940	706770	635953	
1999	Gıda-İçki	2	20	56.300	20.000	76.300	92.805
	Orman Ürünleri	2	13	30.600	21.000	41.600	67.535
	Lastik	1	3	23.000	2.000	25.000	28.448
	Madeni Eşya	1	5	32.485	5.000	37.485	43.535
	Dokuma Giyim	1	0	0	7.000	7.000	9.487
	Kimya	1	0	0	5.000	5.000	5.564
	Elektrikli Makine	1	5	21.500	10.000	31.500	35.194
	Makine İmalat	1	6	20.900	12.500	33.400	38.494

	DİĞER	2	41	125.000	20.000	145.000	181.142
	Toplam	12	93	309.785	102.500	412.285	502.204

Kaynak: Halk Bankası Sivas Şubesi ve Sivas Ticaret Sanayi Odasının Çeşitli Yıllara Ait Kayıtları.